

УДК 342.9:351.746

DOI 10.32755/sjlaw.2022.03.053

Пузирьов М. С.,

доктор юридичних наук, старший дослідник,
начальник відділу наукової діяльності
та міжнародного співробітництва,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-7814-9476;

Кравець М. В.,

аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та криминології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-1590-9159;

Леоненко О. А.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-9748-2469

АНАЛІЗ СТАНУ ПРАВОПОРЯДКУ ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИЙ АСПЕКТ

У статті зазначено, що деліктна активність військовослужбовців є однією з причин ухвалення доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме – Глави 13-Б.

У дослідженні дійшли висновку, що інститут адміністративної відповідальності військовослужбовців доволі тривалий час не розглядався та вимагає свого подальшого реформування.

Ключові слова: *військовослужбовці, адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, військова дисципліна, Збройні Сили України, військовий обов'язок, Військова служба правопорядку.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення Україна здійснює реформування, вдосконалення та створення нових форм управління і правового забезпечення у всіх сферах суспільного життя. Важливе значення у цих необхідних процесах відводиться адміністративно-правовій реформі. Вона за своїм змістом має комплексний характер, що зумовлено прагненням створити в нашій державі нову суспільно-політичну формацію. А це, у свою чергу, вимагає урегульованості різних галузей права.

Механізм реалізації оновленого законодавства має бути спрямований на запобігання військових адміністративних пра-

вопорушень, утримання від вчинення протиправних дій військовослужбовцями і повинен базуватись на ретроспективному аналізі стану правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.

Сучасний стан правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях має як теоретичні, так і практичні проблеми, дослідження та вирішення яких є актуальним. Це стосується підтримання високого рівня військової дисципліни серед військовослужбовців та прирівняних до них осіб, забезпечення високої боєготовності та боєздатності військових підрозділів і частин особливо в період проведення активних бойових дій та в умовах дислокації військових частин, де не ведуться останні.

Аналіз наукових публікацій. Загальні теоретичні і практичні положення, що стосуються адміністративної відповідальності і порядку її реалізації, відображені у працях Ю. П. Битяка, І. О. Галагана, О. Г. Галая, І. П. Голосніченка, А. Г. Горного, Є. В. Додіна, С. І. Дячука, В. О. Заросило, В. В. Зуя, М. І. Єропкина, Д. М. Лук'янца, М. І. Карпенка, Л. В. Коваля, В. К. Колпакова, М. І. Мельника, В. П. Нагребельного, А. Р. Наливайка, В. П. Столбового, О. Г. Траченко, М. І. Хавронюка, Н. В. Хорощак, О. І. Черв'якова, Ц. А. Ямпольської та інших учених.

Своєю чергою питання юридичної відповідальності військовослужбовців знайшли своє відображення в наукових працях В. В. Александрова, Ю. П. Битяка, С. О. Барана, О. Б. Ганьби, Є. І. Григоренка, А. Ф. Моти, В. М. Середи, О. Г. Ткаченко, В. К. Шкарпицької. Однак, незважаючи на вагомий внесок вищевказаних дослідників у вивченні зазначеної наукової проблеми, сьогодні недостатньо розкрито особливості адміністративно-правової відповідальності військовослужбовців, особливо в період ведення збройної агресії проти нашої держави.

Мета статті – проаналізувати стан вчинення військових адміністративних правопорушень у сфері військового правопорядку на прикладі Центрального регіону.

Виклад основного матеріалу. Адміністративна відповідальність військовослужбовців – це форма юридичної відповідально-

сті за правопорушення, яке не пов'язане з виконанням службових обов'язків військовослужбовцями та не є кримінально караним.

Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовці – особи, які проходять військову службу [1]. А відповідно до «Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» громадяни проходять військову службу у Збройних Силах України в добровільному порядку або за призовом. Своєю чергою у добровільному порядку громадяни проходять: військову службу (навчання) за контрактом курсантів у вищих військових навчальних закладах, а також закладах вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки; військову службу за контрактом осіб рядового складу; військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військову службу за контрактом осіб офіцерського складу. Натомість за призовом громадяни проходять: строкову військову службу; військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період; військову службу за призовом осіб офіцерського складу [2].

Усі військовослужбовці мають відповідні військові звання, користуються всією повнотою соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод, виконують обов'язки громадян України, передбачені Конституцією України.

Права й обов'язки військовослужбовців, які впливають з умов військової служби, визначені законами України, військовими статутами, інструкціями, положеннями, а також наказами командирів і начальників. Військовослужбовці перебувають на державному утриманні (грошовому і натуральному продовольчому забезпеченні) [3].

У 2015 році в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) уперше запроваджено адміністративну відповідальність за вчинення військових адміністративних правопорушень. Зокрема, запроваджено відповідальність за відмову від виконання наказу або інших законних вимог командира (начальника), самовільне залишення військової частини або місця служби, необережне знищення або пошкодження

військового майна, зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень, недбале ставлення до військової служби, бездіяльність військової влади, порушення правил несення бойового чергування, порушення правил несення прикордонної служби, порушення правил поведінки зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв військовослужбовцями. Також внесено зміни щодо процесуального оформлення вчинення військових адміністративних правопорушень: так, командирам (начальникам) військових частин надано право складати адміністративні протоколи. Військовослужбовці за вчинення військових адміністративних правопорушень несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б КУпАП, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність [4, с. 168].

Деліктна активність військовослужбовців є однією з причин ухвалення Верховною Радою України доповнення до КУпАП, а саме – Глави 13-Б «Військові адміністративні правопорушення». На сучасному етапі розвитку українського суспільства та його державності виникають різні за змістом і методами вирішення проблеми. Серед них: проведення заходів щодо захисту суверенітету та територіальної цілісності України і відсічі повномасштабної збройної агресії російської федерації, до якої залучаються військовослужбовці Збройних Сил України та інших військових формувань. Умови, в яких проводяться військові дії, є специфічними як для військовослужбовців, так і для населення, яке знаходиться на території проведення заходів щодо відсічі збройної агресії. Правові засоби запобігання та протидії військовим адміністративним правопорушенням, які вчиняються в межах проведення військових дій, є «новими» за посяганням на наявний громадський порядок та сферу державного управління. Вони є суспільно небезпечними та шкідливими за своїми наслідками. Внаслідок чого виникла потреба у захисті прав, свобод і законних інтересів громадян та держави від протиправних посягань, які вчиняють військовослужбовці та прирівняні до них особи.

До введення глави 13-Б КУпАП поняття «військові адміністративні правопорушення» в адміністративному законодавстві було відсутнє. Чинний КУпАП (ст. 15) передбачає відповідальність військовослужбовців за вчинення адміністративних правопорушень. На загальних підставах військовослужбовці, як громадяни, несуть адміністративну відповідальність за вчинення 13 адміністративних правопорушень. Глава 13-Б КУпАП передбачає відповідальність військовослужбовців за вчинення 11 адміністративних правопорушень [5].

Об'єктивне, справедливе на законних підставах застосування норм, що передбачають відповідальність за вчинення військових адміністративних правопорушень, повинно бути забезпечене належним науковим рівнем їх тлумачення.

Іншим видом правопорушень, які вчиняють військовослужбовці, є кримінальні правопорушення, які також зазнали змін. Сьогодні Кримінальний кодекс України (далі – КК України) передбачає кримінальну відповідальність військовослужбовців та інших прирівняних до них осіб за вчинення злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) у загальній кількості 36. Слід зазначити, що розділ ХІХ доповнено статтею 435-1 КК України «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю» згідно із Законом № 2110-ІХ від 03.03.2022 р., тільки після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації [6].

Узагальнений аналіз свідчить про наявність 60 видів закріплених у чинному законодавстві України правопорушень (адміністративного та кримінального характеру), які за об'єктом і предметом посягання є протиправними, суспільно небезпечними та шкідливими, що вчиняються військовослужбовцями під час проходження ними військової служби. Проте в межах однієї статті розглянути зміни в показниках усіх видів правопорушень не має можливості, тому зупинимось лише на показниках, які визначають стан адміністративних правопорушень, що вчиняють військовослужбовці.

Провівши аналіз аналітичних довідок «Доповідь про результати роботи центрального управління військової служби правопорядку», можна констатувати, що найбільш поширеним

військовим адміністративним правопорушенням є правопорушення, передбачене статтею 172-20 КУпАП «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів». На цей вид правопорушень припадає близько 80 % серед усіх військових адміністративних правопорушень, скоєних військовослужбовцями. Викорінення пияцтва серед військовослужбовців потребує своєчасного та якісного реагування, кардинальних та рішучих заходів командування підрозділів та посадових осіб Військової служби правопорядку, що спрямовані на його соціальну і адміністративну профілактику та психологічну реабілітацію. В 2018 році в зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 1 248 таких правопорушень, в 2019 – 851, в 2020 – 831, однак у 2021 їх кількість значно зменшилась та становила 612 вищезазначених правопорушень [7; 8; 9; 10].

Одним з найбільш поширеним і небезпечним адміністративним правопорушенням, що негативно впливає на стан правопорядку у Збройних Силах України, створює суттєві перешкоди для якісного та своєчасного виконання покладених на них завдань з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, є правопорушення, передбачене статтею 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби». В 2018 році в зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 451 таких правопорушень, в 2019 – 448, в 2020 їх кількість значно зменшилась та становила – 299, а в 2021 кількість майже не змінилась (порівняно з 2020 роком) і становила 311 вищезазначених правопорушень [7; 8; 9; 10].

На ефективність роботи щодо зміцнення військової дисципліни, запобігання правопорушенням цієї категорії впливає невідворотність покарання за вчинення правопорушень, пов'язаних із самовільним залишенням військових частин, місць служби та дезертирством, що своєю чергою потребує якісного та своєчасного складання адміністративного протоколу, своєчасного направлення вищезазначеного протоколу разом з матеріалами справи до суду і призначення судовими органами покарань винним військовослужбовцям відповідно до чинного

законодавства України. Особливо гостро це питання стоїть сьогодні, коли захист суверенітету та територіальної цілісності України виходить на перший план та потребує швидких та правильних рішень [11, с. 80].

На третьому місці за кількістю скоєних правопорушень є військове адміністративне правопорушення, передбачене статтею 172-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби». В 2017 році в зоні діяльності Центрального управління Військової служби правопорядку обліковано 136 таких правопорушень, в 2018 році – 135, в 2019 – 110, в 2020 – 81, в 2021 – 122. Небезпечність цього адміністративного правопорушення полягає в тому, що воно передбачає невиконання або неналежне виконання своїх службових обов'язків саме військовою службовою особою (як правило, начальником чи командиром підрозділу) через недбале чи несумлінне ставлення до них, що може негативно вплинути на боєздатність та спроможність виконувати завдання за призначенням усього підрозділу [7; 8; 9; 10].

Військовослужбовці, поряд з іншими громадянами, визнаються суб'єктами адміністративної відповідальності. Однак їх правовий статус суттєво відрізняється від загального. Це визначається можливістю, а в більшості випадків – і обов'язковістю трансформації їх загальної відповідальності у специфічну.

Висновки. На підставі вищенаведеного можемо констатувати, що за досліджуваний період з трьох проаналізованих найбільш поширених військових адміністративних правопорушень тенденцію до зростання має лише військове адміністративне правопорушення, передбачене статтею 172-15 КУпАП «Недбале ставлення до військової служби».

Водночас варто визначити, що за кількісним показником найбільш поширеним військовим адміністративним правопорушенням є правопорушення, передбачене статтею 172-20 КУпАП «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів». На цей вид правопорушень припадає близько 80 % серед усіх військових адміністративних правопорушень. Введення адміністративної відповідальності за цей проступок привело до зменшення рівня таких протиправних діянь майже на п'ятдесят відсотків.

Іншим розповсюдженим видом адміністративно караних діянь стало передбачене статтею 172-11 КУпАП «Самовільне залишення військової частини або місця служби».

Отже, законодавче закріплення юридичної відповідальності за військові адміністративні правопорушення стабілізувало стан правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, але організаційне забезпечення щодо підвищення рівня запобігання, виявлення військових адміністративних правопорушень та накладення адміністративного стягнення потребує вдосконалення, що вписується в доктрину утворення Військової поліції.

Список використаних джерел

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ. Дата оновлення: 22.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text/> (дата звернення: 01.09.2022).

2. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України від 10.12.2008 р. № 1153/2008. Дата оновлення: 14.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

3. Лукічов В., Артаутова В., Нікітюк Т., Кучеренко С. Основні права військовослужбовців. URL: https://www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/osnovni_prava_vs_2020.pdf (дата звернення: 01.09.2022).

4. Топала Ю. В., Коропатов О. М. Особливості адміністративної відповідальності військовослужбовців в Україні / Репозитарій наукових публікацій Одеського державного університету внутрішніх справ. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1663/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%20%D0%A2%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D0%B8.pdf> (дата звернення: 01.09.2022).

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 16.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

6. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. Дата оновлення: 30.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.09.2022).

7. Доповідь про результати роботи центрального управління Військової служби правопорядку: аналітична довідка. Київ: ЦУВСП 2018. 32 с.

8. Доповідь про результати роботи центрального управління Військової служби правопорядку: аналітична довідка. Київ: ЦУВСП 2019. 40 с.

9. Доповідь про результати роботи центрального управління Військової служби правопорядку: аналітична довідка. Київ: ЦУВСП 2020. 42 с.

10. Доповідь про результати роботи центрального управління Військової служби правопорядку: аналітична довідка. Київ: ЦУВСП 2021. 56 с.

11. Кравець М. В., Боднар І. В. Стан правопорушень у сфері військового правопорядку та перспективи тенденцій їх розвитку. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали ІХ заочної Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Чернігів, 17 червня 2022 р.) / гол. ред. О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 78–81.

Puzryov M.,

Doctor of Sciences (Law), Senior Researcher,
Head of the Department of Scientific Activity
and International Cooperation,

Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7814-9476;

Kravets M.,

Postgraduate of the Department of Criminal,
Criminal-Executive Law and Criminology,

Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-1590-9159;

Leonenko O.,

Senior Lecturer of the Department of Tactical and Special Training,
Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9748-2469

**ANALYSIS OF THE STATE OF LAW AND ORDER
IN THE CENTRAL REGION OF THE ARMED FORCES
OF UKRAINE: ADMINISTRATIVE
AND TORMENTAL ASPECT**

The authors note that the current state of law and order in the Armed Forces of Ukraine and other military formations has both theoretical and practical

problems, the research and solution of which are urgent. This concerns the maintenance of a high level of military discipline among military personnel and persons equivalent to them, ensuring high combat readiness and combat capacity of military units and units, especially during the period of active hostilities and in conditions of deployment of military units where the latter are not conducted.

The article states that in 2015, for the first time, administrative responsibility for committing military administrative offenses was introduced. Changes have also been made regarding the procedural registration of the commission of military administrative offenses.

Military personnel's tormental activity is one of the reasons for the adoption by the Verkhovna Rada of Ukraine of an addition to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, namely Chapter 13-Б "Military Administrative Offenses".

The analysis of the statistical data of the Central region enabled the authors to claim that the most common military administrative offense is the offense provided for in Article 172-20 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses "Drinking alcoholic, low-alcohol beverages or the use of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues", Article 172-11 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses "Leaving without a permission a military unit or place of service", 172-15 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses "Negligent attitude to military service".

As conclusions, the authors note that the institution of administrative liability of military personnel has not been considered for a long time and requires further reformation. The stated circumstances require improvement of the norms of the current administrative legislation, which regulates military personnel's liability for committing administrative offenses

Key words: military personnel, administrative offense, administrative liability, military discipline, Armed Forces of Ukraine, military duty, Military Law and Order Service.

References

1. Ukraine (1992), *On Military Duty And Military Service* : Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text/> (accessed 01 September 2022).

2. *Regulations On Military Service in the Armed Forces of Ukraine by Citizens of Ukraine* : Decree of the President of Ukraine dated December 10, 2008 No. 1153/2008. Update date 14 September 2022, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (accessed 01 September 2022).

3. Lukichov, V., Artautova, V., Nikitiuk, T. and Kucherenko, S. (2020), *Basic rights of military personnel*, available at: www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/osnovni_prava_vs_2020.pdf (accessed 01 September 2022).

4. Topala, Yu. V. and Koropatov, O. M. (2019), "Peculiarities of military personnel's administrative liability in Ukraine", *Repository of*

Scientific Publications of Odessa State University of Internal Affairs, available at: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1663/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%20%D0%A2%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%BB%D0%B8.pdf> (accessed 01 September 2022).

5. Ukraine (1984), *Code of Ukraine on Administrative Offenses* : Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (accessed 01 September 2022).

6. Ukraine (2001), *Criminal Code of Ukraine* : Code of Ukraine, Verkhovna Rada, Kyiv.

7. *Report On the Results of Work of the Central Administration of the Military Law and Order Service* : analytical reference (2018), TsUVSP, Kyiv.

8. *Report On the Results of Work of the Central Administration of the Military Law and Order Service* : analytical reference (2019), TsUVSP, Kyiv.

9. *Report On the Results of Work of the Central Administration of the Military Law and Order Service* : analytical reference (2020), TsUVSP, Kyiv.

10. *Report On the Results of Work of the Central Administration of the Military Law and Order Service* : analytical reference (2021), TsUVSP, Kyiv.

11. Kravets, M. V. and Bodnar, I. V. (2022), "The state of offenses in the field of military law and order and the prospects of their development trends", *Criminal and Executive System of Ukraine and its Role in the Development of a Legal and Social State* : proceedings of the 10th All-Ukrainian correspondence scientific and practical conference (Chernihiv, June 17, 2022), Academy of the State Penitentiary Service, Academy of the SPS, Chernihiv, pp. 78–81.